

УДК 658.1

В. О. Черепанова,
професор кафедри організації виробництва та управління персоналом,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків
М. С. Магомедов,
здобувач кафедри організації виробництва та управління персоналом,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ ФАКТОРІВ ТА РИЗИКІВ, ЩО НЕГАТИВНО ВПЛИВАЮТЬ НА ДІЯЛЬНІСТЬ КОКСОХІМІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

V. Cherepanova,
PhD, associate professor of the department of production and management personnel,
National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"
M. Magomedov,
applicant department of production and management personnel,
National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

THE METHODOLOGICAL APPROACH TO THE EVALUATION OF THE FACTORS AND RISKS AFFECTING THE ACTIVITIES OF COKE ENTERPRISES

Стаття присвячена визначенню факторів, що негативно впливають на діяльність коксохімічних підприємств. Доведено, що класичний підхід до визначення факторів зовнішнього (макро- та мікрорівень) та внутрішнього середовища не повністю враховує усі особливості сучасного промислового виробництва, особливо коксохімічного. Тому, у статті запропоновано власну класифікацію навколишнього середовища, факторів та показників, що їх характеризують, методику оцінки їх впливу. Обґрунтовано, що під впливом зазначених факторів у коксохімічних підприємств виникають ризики. В економічній літературі не існує єдиного підходу до класифікації ризиків, які характерні для коксохімічних підприємств. В статті запропоновано власну класифікацію подвійних ризиків та представлено результати їх оцінювання на прикладі коксохімічних підприємств. Встановлено, що ризики безпосередньо пов'язані з факторами середовища підприємства, тому їх оцінка здійснюється по кожному середовищу та в цілому. За результатами дослідження наведено пропозиції щодо вдосконалення системи управління підприємством, яка базується на стабілізації їх діяльності.

The article is devoted to defining the factors that affect the activity of coking enterprises. Proved that the classical approach to determining factors (macro and micro) and internal environment does not fully take into account all the features of modern industrial production, particularly coke. Therefore, the article suggested his own classification of environmental factors and indices that characterize them, methods of assessment of their impact. Proved that under the influence of these factors on coke enterprises emerging risks. In the economic literature there is no single approach to the classification of risks that are characteristic of coking enterprises. The paper offered its own classification dual risks and presented the results of their evaluation on the example of coking enterprises. Found that the risk factors directly related to the environment of the company, so their assessment is carried out for each and environment in general. The study presented proposals to improve enterprise management system, based on the stabilization of their activities.

Ключові слова: конкурентне, міжнародне, зовнішнє, внутрішнє, середовище, державна політика й управління, фактори, показники, ризики, система адаптивне управління, інтегральний показник.

Keywords: competition, international, external, internal, environment, public policy and governance factors, indices, risk management system is adaptive, integrated indicator.

Постановка проблеми. Останнім часом в економіці спостерігається негативна тенденція падіння промислового виробництва. Так, загальне падіння промисловості за 2015 рік склало 13,4% порівняно з 2014 роком. А якщо згадати, що в 2014 році теж було падіння, то можна сміливо сказати, що промисловість України впала на 23,5% порівняно з 2013 роком [1]. Як повідомлялося, в Україні в 2015 році виробництво сталі скоротилося порівняно з 2014 роком на 16% - до 22,935 мільйона тонн, виробництво загального металопрокату також скоротилося на 16% - до 20,02 мільйона тонн, виплавка чавуну зменшилась на 12% - до 21,88 мільйона тонн. Обсяг виробництва коксу за 2015 рік зменшився на 16% - до 11,61 мільйона тонн[2].

Аналіз динаміки реалізації коксу та іншої продукції коксохімічних підприємств (КХП) у 2001-2014 рр. показав, що обсяг цієї продукції зростав з 2001 по 2011 рік. Починаючи з 2012 року, спостерігається його падіння. В 2014 році обсяг реалізації продукції був на рівні 2005-2006 років [3]. Отже, ці цифри підкреслюють, що існує гостра потреба у формуванні методичного підходу до оцінювання впливу факторів на діяльність КХП з метою розробки ефективних адаптаційних інструментів для покращення роботи цих підприємств.

У січні-березні 2016 року порівняно з січнем-березнем 2015 року цей показник становив 103,7%, у т.ч. у добувній промисловості та розробленні кар'єрів - 104,2%, переробній - 104,4%, постачанні і розподіленні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря - 100,6%. Як відомо, у лютому 2016 року [вперше за останні три роки зафіксовано зростання промислового виробництва проти відповідного місяця попереднього року](#)[4].

Отже, як показують дані статистики, в Україні не існує чіткої тенденції розвитку промислового, у тому числі коксохімічного виробництва. Ця галузь сильно залежить від впливу змін у зовнішньому середовищі, політичній ситуації в країні, фінансової кризи та інших факторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Фактори зовнішнього, внутрішнього та іншого середовища розглядалися в працях багатьох науковців, таких, як: Ф.Котлер[5], О.О.Мамалуй [6, с.46.], Є.В.Міщук[7], Є. В. Г. С. Мошек, Л.А. Гомба та Л. П. Піддубна[8], Г.В.Осовська та О.А. Осовський [9], Т.О.Прима[10], Стадник та Йохна [11], Р.А.Фатхутдинов [12] та ін. Однак єдиної класифікації як факторів, так і середовища виділено не було. Треба зазначити, що економічне, політичне, демографічне, науково-технічне та інші середовища й їх фактори постійно змінюються, як і змінюються умови виробничої діяльності підприємств. Тому наукові дослідження у цьому напрямку постійно проводяться як в Україні, так і за її межами.

В матеріалах Міжнародної науково-практичної конференції [13], було зазначено, що для коксохімічних підприємств характерні наступні фактори:

1. Фактори конкурентного середовища, які впливають на попит, якість, ціну продукції та ін., тобто на усі умови організації ефективного збуту продукції у ринковій економіці.

2. Фактори зовнішнього середовища, які більш повного визначення впливу на діяльність виробничих підприємств доцільно розподілити на декілька груп. По-перше, це фактори міжнародного середовища, оскільки Україна вступає у зону вільної торгівлі між Європою. Особливість дії цих факторів полягає в тому, що вони охоплюють усі чинники зовнішнього середовища, які відображають умови зарубіжних країн, з якими планує співпрацю підприємство. По-друге, це державна політика та управління, яке формується під впливом єдиної політики країн – членів Європейського Союзу. По-третє, фактори опосередкованого впливу, до яких належать демографічні, економічні, політичні та інші чинники, що постійно змінюються і є джерелом занепокоєння для підприємства. Вони формуються під впливом державної політики та управління. Четверте, середовище прямого впливу на підприємство, до яких належать постачальники, посередники, споживачі тощо.

3. Фактори внутрішнього середовища – це наявність основних виробничих фондів, обігових коштів, трудових ресурсів, структури підприємства та ін. Ці фактори характеризують внутрішній стан підприємства та його можливості.

Мета статті полягає в розробці теоретичного підходу до визначення факторів, показників, ризиків, а також методичного забезпечення оцінки їх впливу на діяльність коксохімічних підприємств.

Методи дослідження. Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, методи наукових досліджень.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення, економіко-статистичні методи.

Результати. В підручнику «Стратегія підприємства» М.Г.Сасенко [14, с. 34] наведено загальний вплив факторів на діяльність підприємств, який характерно для маркетингового підходу, оскільки зовнішнє середовище складається із макро- та мікросередовища. На рис.1 представлено схему напрямів впливу (середовища) промислового підприємства, яка характерна і для коксохімічних підприємств та запропоновано авторами даної статті.

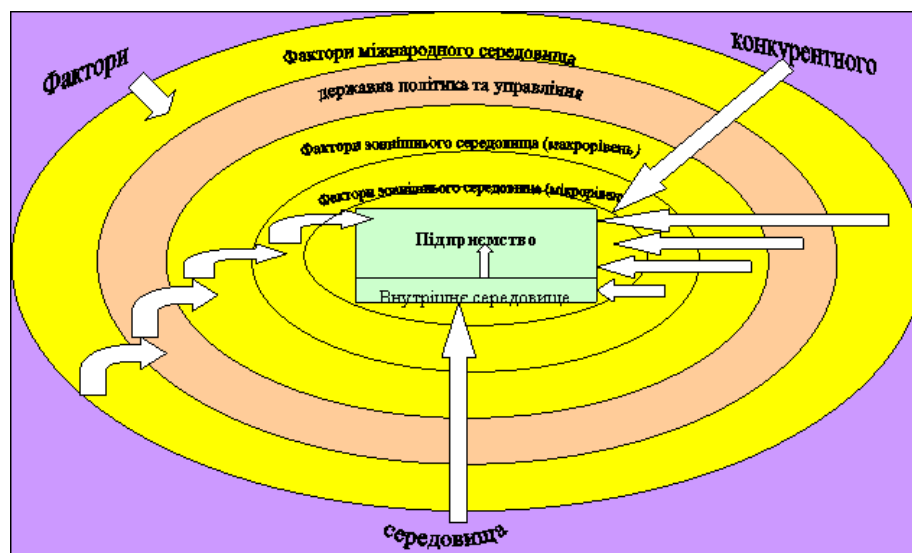

Рис. 1. Схема загального впливу факторів на діяльність промислових підприємств

З рисунку 1 видно, що кожне з середовищ впливає як на попереднє, так і на діяльність підприємства. Отже, окреме підприємство повинно витримувати дію конкурентного середовища, факторів міжнародного середовища, державної політики та управління, зовнішнього середовища макро- та мікрорівня, а також факторів внутрішнього середовища.

В авторефераті Н.О.Хомяченкової [15] представлено методику інтегрованої оцінки стійкового розвитку промислових підприємств, яка базується на використанні системи збалансованих показників. Вона побудована на основі класичного методу середньо геометричної оцінки індексів. Цей метод доцільно запропонувати і для вирішення поставленої нами проблеми.

Схема побудови загального інтегрального показника впливу факторів на діяльність КХП представлена у таблиці 1.

Таблиця 1.

Схема розрахунку загального інтегрального показника оцінки впливу факторів на діяльність КХП

Загальний інтегральний показник оцінки впливу факторів на діяльність КХП

$$I_k = \sqrt[6]{I_{kc} * I_{mc} * I_{dn} * I_{sc\_macr} * I_{sc\_micro} * I_{enc}} \quad (1)$$

де I_k – загальний інтегральний показник оцінки впливу факторів на діяльність КХП; I_{kc} – інтегральний коефіцієнт оцінки впливу конкурентного середовища; I_{mc} – інтегральний коефіцієнт оцінки впливу міжнародного середовища; I_{dn} – інтегральний коефіцієнт оцінки впливу державної політики; I_{sc_macr} – інтегральний коефіцієнт оцінки впливу зовнішнього макросередовища; I_{sc_micro} – інтегральний коефіцієнт оцінки впливу зовнішнього мікросередовища; I_{enc} – інтегральний коефіцієнт оцінки впливу внутрішнього середовища.

1. Інтегральний коефіцієнт оцінки впливу конкурентного середовища: $I_{kc} = \sqrt[3]{I_{nop\_khp} * I_k * I_{op}} \quad (2)$	I_{nop_khp} – індекс попиту на продукцію КХП; I_k – показник інтенсивності конкуренції; I_{op} – індекс долі ринку.
2. Інтегральний коефіцієнт оцінки міжнародного середовища: $I_{mc} = \sqrt[2]{I_{mk} * I_{kv}} \quad (3)$	I_{mk} – індекс співвідношення обсягів виробництва в металургії та коксохімічній промисловості; I_{kv} – індекс співвідношення цін на кокс та вугілля
3. Інтегральний коефіцієнт оцінки впливу державної політики та управління: $I_{dn} = \sqrt[3]{I_{edn} * K_{nn} * I_{in} * K_{nb}} \quad (4)$	I_{edn} – індекс ефективності державної політики; K_{nn} – коефіцієнт податкового навантаження; I_{in} – індекс інвестиційної привабливості; K_{nb} – коефіцієнт привабливості бізнес середовища.
4. Інтегральний коефіцієнт оцінки впливу зовнішнього макросередовища: $I_{sc\_macr} = \sqrt[3]{I_{kven} * I_{sc} * I_{kan}} \quad (5)$	I_{kven} – індекс співвідношення темпів росту реалізованої продукції КХП та ВВП; I_{sc} – індекс співвідношення обсягу реалізації та собівартості підприємств КХП; I_{kan} – індекс співвідношення капітальних інвестицій підприємств КХП та капітальних інвестицій в державі
5. Інтегральний коефіцієнт оцінки впливу зовнішнього мікросередовища: $I_{sc\_micro} = \sqrt[2]{I_{rku} * I_{krku}} \quad (6)$	I_{rku} – індекс співвідношення темпів росту обсягів реалізації підприємств КХП та України в цілому; I_{krku} – індекс співвідношення темпів росту кредиторської

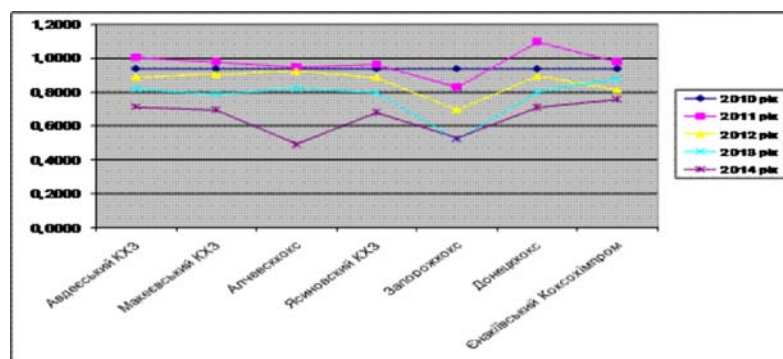
	заборгованості підприємств КХП та поточних зобов'язань підприємств України.
6. Інтегральний коефіцієнт оцінки впливу внутрішнього середовища: $I_{ens} = \sqrt[4]{I_{спр} * I_{спв} * I_{спч} * Tr_{км}} \quad (7)$	<i>I_{спр}</i> — індекс співвідношення темпів росту обсягів реалізованої продукції підприємства та коксохімічної галузі в цілому; <i>I_{спв}</i> — індекс співвідношення темпів росту обсягу реалізації продукції та закупки вугілля підприємством КХП; <i>I_{спч}</i> — індекс співвідношення обсягів реалізації продукції та чисельності на підприємстві КХП; <i>Tr_{км}</i> — темп росту коефіцієнта маневреності підприємства КХП.

Схема розрахунку загального інтегрального показника оцінювання факторів впливу конкурентного, міжнародного, зовнішнього (макро- та мікросередовища), внутрішнього середовища та державної політики й управління представлено в таблиці 2.

Таблиця 2.
Розрахунок загального інтегрального показника оцінки впливу факторів на діяльність КХП України

Назва підприємства	Значення загального інтегрального показника оцінки впливу факторів на діяльність КХП				
	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Авдієвський КХЗ	0,9392	1,0075	0,8937	0,8196	0,7150
Макеєвський КХЗ	0,9392	0,9801	0,9070	0,7905	0,6973
Алчевськкокс	0,9392	0,9485	0,9279	0,8222	0,4941
Ясинівський КХЗ	0,9392	0,9658	0,8882	0,8000	0,6837
Запоріжжкокс	0,9392	0,8306	0,6969	0,5228	0,5283
Донецьккокс	0,9392	1,1003	0,8978	0,8012	0,7113
Єнакіївський коксохімпром	0,9392	0,9805	0,8170	0,8800	0,7593

На рисунку 2 показана динаміка цього показника по роках. Аналіз динаміки зміни загального інтегрального показника оцінки впливу факторів показав, що з кожним роком у діяльності КХП спостерігається зростання негативного впливу з боку середовища. При цьому найбільший вплив стосується Алчевськкоксу та Запоріжжкоксу.

Рис. 2. Динаміка зміни загального інтегрального показника оцінки впливу факторів середовища на діяльність КХП

На підставі дослідження пропонується наступна шкала оцінки впливу факторів на діяльність КХП (табл.3).

Таблиця 3.
Шкала оцінки впливу факторів середовища на діяльність КХП

Клас сприятливості впливу факторів	Значення загального інтегрального показника оцінки впливу факторів
Абсолютно сприятливий вплив	$I_{к} \geq \text{понад } 1,0$
Нормально-сприятливий вплив	$0,8 \leq I_{к} \leq 1,0$
Мінливо-сприятливий вплив	$0,6 \leq I_{к} \leq 0,8$
Несприятливий вплив	$0,4 \leq I_{к} \leq 0,6$
Негативний вплив	$0,2 \leq I_{к} \leq 0,4$
Руйнівний (або ліквідаційний)	$0 \leq I_{к} \leq 0,2$

З таблиці 3 видно, що чим оцінка ближче до нуля, тим більший негативний вплив отримує підприємство. Для того, щоб ці рішення були обґрунтовані доцільно провести оцінку ризиків, що виникають у КХП під впливом зазначених факторів.

Аналіз сучасних підходів до класифікації ризиків виробничого підприємства [16-17], дозволяє запропонувати авторських підхід до визначення, класифікації та оцінювання ризиків впливу конкурентного, міжнародного, зовнішнього та внутрішнього середовища, а також державної політики й управління на діяльність цих підприємств. Доцільно підкреслити, що ризики, які впливають на діяльність підприємств, не функціонують окремо одного від одного, оскільки один ризик провокує появу іншого, тому боротьбу з першим слід проводити комплексно. Проведене дослідження сімох КХП (Авдієвський КХЗ, Макеєвський КХЗ, Алчевськкокс, Ясинівський КХЗ, Запоріжжкокс, Донецьккокс, Єнакіївський Коксохімпром) дозволило виявити ризики та систематизувати їх у 12 груп (таблиця 4).

Таблиця 4.
Зведена група ризиків КХП

Найменування ризиків	Найменування середовища *					
	1	2	3	4	5	6
1.Фінансово-інвестиційний	+					+
2.Операційно-стратегічний	+				+	
3.Ринково-комерційний	+	+		+		
4.Фінансово-комерційний	+	+	+			
5. Ринково-організаційний	+					
6.Фінансово-операційний		+	+	+	+	+
7. Ресурсно-операційний		+	+	+		+
8. Організаційно-комерційний		+	+			
9.Фінансово-ресурсний		+		+		+
10. Стратегічно фінансовий						+
11. Операційно-комерційний		+				
12. Стратегічно-операційний						+

*1 – конкурентне середовище; 2 – міжнародне середовище; 3 – державна політика й управління;

4 – зовнішнє середовище (макрорівень); 5 – зовнішнє середовище (макрорівень); 6 – внутрішнє середовище.

З таблиці 4 видно, що найбільша кількість різновидів ризиків виникає під впливом міжнародного та внутрішнього середовища. Це підкреслює той факт, що по-перше, КХП мають низький обсяг у реалізації коксохімічної продукції на зарубіжних ринках, але здійснюють закупівлю вугілля й інших матеріальних цінностей, обсяги якої поступово збільшуються. По-друге, оскільки більшість КХП знаходяться на окупованій або прифронтовій території, їх діяльність має багато перешкод. Але цей висновок є попереднім і для визначення найбільшого ризику у діяльності КХП, що аналізується, доцільно провести оцінювання ризиків.

Оцінювання зазначених подвійних ризиків проводиться за класичним статистичним методом за допомогою коефіцієнту варіації.

Коефіцієнтом варіації називають процентне відношення середнього квадратичного відхилення до середньої арифметичної величини ознаки:

$$V = \frac{\sigma}{\bar{x}}, \quad (8)$$

де, V - коефіцієнт варіації;

σ - середнє квадратичне відхилення;

$\bar{x}$ - середнє арифметичне значення інтегрального показника [18, с.58].

Результати їх оцінювання по КХП у таблиці 5.

Таблиця 5.
Коефіцієнти варіації по середовищам

Назва середовища	Коефіцієнт варіації, %							
	Авдєвський КХЗ	Макеєв кокс	Алчевськкокс	Ясиновський КХЗ	Запоріж-кокс	Донецьк-кокс	Єнакіївський коксохіпром	Середній по галузі
Конкурентне середовище	27,10	26,82	41,21	27,46	21,58	61,11	28,29	33,37
Міжнародне середовище	18,24	18,24	18,24	18,24	18,24	18,24	18,24	18,24
Державна політика й управління	13,68	13,68	13,68	13,68	13,68	13,68	13,68	13,68
Зовнішнє середовище (макрорівень)	17,91	17,91	17,91	17,91	17,91	17,91	17,91	17,91
Зовнішнє середовище (мікрорівень)	17,99	17,99	17,99	17,99	17,99	17,99	17,99	17,99
Внутрішнє середовище	12,18	12,67	29,93	7,15	18,55	39,36	26,57	20,92

Висновки. Встановлено, що станом на 2014 рік найбільший ризик у цих підприємств виникає під впливом конкурентного, внутрішнього та міжнародного середовища. Така тенденція показує, що на ефективність діяльності КХП діють фактори внутрішньої галузевої конкуренції; нестача вугілля необхідних марок та високі витрати на його закупівлю, зростання імпорту на вугілля з країн дальнього зарубіжжя – США, Канада, Австралія та ін.

Для ліквідації наслідків впливу середовища, ризиків на ефективність діяльності КХП, у подальшому дослідженні доцільно розробити інструменти системи адаптивного управління.

Література.

- Українська промисловість 2015 року - це дійсно велика загадка// <http://ua.112.ua/mnenie/ukrainska-promyslovist-2015-roku-tse-diisno-velyka-zahadka-287695.html>
- В Україні з початку року виробництво сталі зросло на 14% // <http://www.epravda.com.ua/news/2016/06/1/594676/>
- Итоги работы коксохимических предприятий и производств в 2014 г. – Днепропетровск, 2015. – 76 с.
- Промвиробництво в Україні другий місяць зростає// <http://www.pravda.com.ua/news/2016/04/21/7106333/>.
- Котлер Ф. Маркетинг менеджмент. – Изд. 11-е/ Ф.Котлер СПб.: Питер, 2005. — 800с
- Мамалуй О.О., Основы экономической теории. – Х.: 2001. – 147 с.
- Мішук Є. В. Управління процесами адаптації підприємств до зовнішнього середовища: новітні тенденції [Електронний ресурс] / Є. В. Мішук, В. П. Голівер // Агросвіт. – 2015. – № 6. – С. 44–48. – Режим доступу: http://www.agrosvit.info/pdf/6_2015/11.pdf (22.03.2016).
- Мошек Г.Е. Менеджмент підприємства: Підручник : Підручник / Г.Е. Мошек, Л.А. Томба, Л. П. Пиддубна. – Київ : КНТЕУ, 2002. – 371 с.
- Осовська Г.В., Осовський О.А. Основы менеджмента. Навч. посібник / К.: "Кондор", 2006. - 664 с.
- Примак Т.О. Маркетинг. / навч. посібник – К.: МАУП, 2004. – 288 с. <http://books.br.com.ua/themes/55/81>
- Стадник В.В., Менеджмент. Посібник/В.В. Стадник, М.А.Йохна – К.: Академвидав, 2003. – 464 с
- Фатхудинов Р. А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент / Фатхудинов Р. А. - М. : Маркетинг, 2002. - 892 с.
- Черепанова В.О. Удосконалення класифікації факторів впливу на діяльність вітчизняних промислових підприємств /В.О.Черепанова, М.С.Магомедов //Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективи напрямки наукових досліджень – 2015» (17-22 жовтня 2015 р., м.Братислава, Словатчина. – Т.1. – С.123-124.
- Саєнко М.Г. Стратегія підприємства. / М.Г.Саєнко. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 390 с.
- Хомяченкова Н.А. Механізм інтегральної оцінки устойчивости развития промышленных предприятий /автореферат канд. економ. наук 08.00.05 – Экономика и управление народным хозяйством /Н.А. Хомяченкова – М.: Московский государственный институт электронной техники (технический университет), 2011. – 21 с.
- Крейцев Г.Г. Финансовый менеджмент. – Житомир: ЖІПІ, 2001. – 440 с.
- Нижник І. В. Забезпечення конкурентних переваг: ризики і втрати в їх реалізації на регіональному ринку / І. В. Нижник // Вчені записки Кримського інженерно-педагогічного університету. Економічні науки. – Сімферополь : НВЦ КІПУ, 2008. – Вип. 12. – С. 156-160.
- Економічний ризик: методи оцінки та управління [Текст] : навч. посібник / [Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, Я. М. Кривич та ін.] ; під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, канд. екон. наук Я. М. Кривич. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2015. – 208 с.

References.

- Okhrymenko O. (2016), "Ukrainskaia promyslovyst '2015 - dyusno a great mystery", *112 ua*, [Online], available at: <http://ua.112.ua/mnenie/ukrainska-promyslovist-2015-roku-tse-diisno-velyka-zahadka-287695.html>
- (2016) "In Ukraine since the beginning of the production of steel increased by 14%", *Ekonomichna pravda*, [Online], available at: <http://www.epravda.com.ua/news/2016/06/1/594676/>
- Ukrayns'ka promyslova asotsiatsiia «Ukrkoks» (2015), "Pidsumky roboty koksokhimichnykh pidpriemstv i vyrobnytstv v 2014 rotsi" [Results of coke enterprises and industries in 2014], Dnipropetrovsk, Ukraine.
- (2016), "Promvyrobnytstvo v Ukraini druhij misiats' zrostaie", *Ekonomichna pravda*, [Online], available at: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/04/21/7106333/>.
- Kotler F.(2005), *Marketing menedzhment* [Marketing Management], 11rd ed, Pyter, Sankt-Peterburh, Rosiia.
- Mamaluj O.O. (2001), *Osnovy ekonomichnoi teorii* [Foundations of economic theory], Kharkiv, Ukraine.
- Mischuk Ye. V., (2015), "Upravlinnia protsesamy adaptatsii pidpriemstv do zovnishn'oho seredovyscha: novitni tendentsii" *Ahrosvit*, vol. 6, pp. 44–48.
- Moshek G.E., Gomba L.A and Pidubna L.P.(2002), *Menedzhment pidpriemstva*, [Management company], KNTEU, Kyiv, Ukraine.
- Osovskya G.V. and Osovskyy O.A. (2006), *Osnovy menedzhmentu*[Fundamentals of management], "Kondor", Kyiv, Ukraine.
- Prymak T.O. (2004), *Marketing* [Marketing], MAUP, Kyiv, Ukraine.
- Stadnik V.V. and Yohna M.A. (2003), *Menedzhment*, [Management], Akademvydav, Kyiv, Ukraine.
- Fatkhutdinov R. A.(2002), *Konkurentosposobnost' orhanyzatsiy v usloviyakh kryzysa: ekonomyka, marketing, menedzhment* [Competitiveness of the organization in terms crisis, Economics, Marketing, Management], Marketynh, Moskva, Rosiia.
- Cherepanova V.A. and Magomedov M.S., (2015), "Improving classification factors impact on the domestic industry" *Zbirka dopovidej Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii* [Conference Proceedings of the International Economic Conference], Perspektivni napriamy naukovykh doslidzhen' – 2015 ["Promising areas of research - 2015], Bratyslava, Slovatchyna, 17-22 zhovtnia, T.1. pp.123-124.
- Saienko M.H. (2006). *Stratehiia pidpriemstva* [Business Strategy], Ekonomichna dumka, Ternopil', Ukraine.
- Homyachenkova N.A. "Stability Mechanism yntehralnoy otsenki development of industrial enterprises" Ph.D, Thesis, Economy and management of a national economy in Moscow, Moskva, Rosiia.
- Kireytshev G.G. (2001), *Finansovyy menedzhment*[Financial management], ZhITI, Zhytomir, Ukraine.
- Nyzhnyk I.V. (2008), "Providing competitive advantages, risks and losses in their implementation at the regional market", *Vcheni zapysky Kryms'koho inzhenerno-pedahohichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 12, pp. 156-160.
- Vasylyeva T.A, Leonov S.V and Krivich Y.M. (2015), *Ekonomichnyy ryznyk: metody otsinky ta upravlinnia*[Economic risk: methods of assessment and management], SHEE "UABS NBU", Sumy, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 15.07.2016 р.

ТОВ "ДКС Центр"